

SELÇUKLU YAPITLARINDAKİ ESTETİK BİÇİMLENDİRMELERİN DUVAR RESİMLERİNDE TASARIMLAMA DENEYİMİ

THE DESIGNING EXPERIENCE OF AESTHETIC FORMATS OF SELJUKS PRODUCTS IN THE WALL PAINTINGS

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Cevat Atalay,
Namık Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Resim Bölümü Tekirdağ,
mcatalay@nku.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Diğler,
Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim- İş Öğretmenliği Bölümü Aksaray, 001mustafadiğler@gmail.com

ÖZET: Anıtsal mimarlık eserleri, adil yönetim anlayışları, bilim ve teknolojiye verdikleri önemle, Ortaçağ Anadolu'sunda görkemli bir uygarlık yaratan Selçuklular, birçok alanda günümüze kadar uzanan izler bırakmışlıkları yanında günümüzü de etkilemektedirler.

Bin yıllık bir geçmişe dayanan Anadolu Selçuklu Uygarlığı'nın yarattığı eşsiz mimarlık ürünleri, Anadolu'da egemenliğin, ekonomik refahın ve yeni bir Anadolu kimliğinin simgeleri olarak Selçukluların uygarlık öyküsünü günümüze taşıyor.

Selçuklular Dönemi Eserlerinin Türk Kültür Sanat Ve Estetik Anlayışına Katkıları Tartışılmazdır. Selçukluların, İslam Felsefesi, Sanat ve Estetiği Realizmden kaçış; İslam sanatının eserleri incelendiğinde, doğayı olduğu gibi taklit eden realizmden kaçınmıştır. Nesneleri soyutlaştırarak ve stilize ederek ifade etmiştir.

Bu araştırma ve uygulamada, geometrik kompozisyonlar, bölgesel boyamalar, gibi çok sayıda özelliğin yanında geleneğin modern bir teknikle kompozisyonlara yansımaları, kültür ve düşünsel boyutta simgeler çalışılırken Renklendirmede ise Selçuklu dönemi renkleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Estetik, Selçuklu, Duvar resmi.

ABSTRACT: Seljuks who created a splendid civilization in the Medieval Anatolia with their monumental architectural works , fair management approaches and regarding to science and technology , have been influencing present as well as their tracks which have been reflecting to our present day.

The unique architectural products created by Anatolian Seljuk civilization which is based on a thousand -year-old history, have been bringing the story of Seljuks as they are the symbols of the sovereignty and economical comfort in Anatolia and of Anatolian identity to the present.

Contributions of art and aesthetic sense of Seljuk period works to the Turkish Culture are indisputable. When Seljuks' Islamic Philosophy , art and aesthetics and Islamic works of art are examined, it's seen that they avoided the realism which imitates the environment much the same. They stated the objects by making them non-physical and stylizing.

In this research and practice , the reflection of tradition to the compositions with a technique of modern was used as well as large number of features such as geometric compositions , regional paintings. Additionally,while working on objects in cultural and spiritual dimensions, the colours of the Seljuk period were preferred in colouring.

Key Words: Aesthetics, Seljuk, Wall Painting.

GİRİŞ

Sözen Ve Tanyeli'ne Göre, Anadolu Selçuklu sanatı 13 yüzyılda erken Anadolu Türk sanatına ait yapıtların icra edilmeye başlanmıştır. Bu dönemin en önemli özelliği henüz belli bir 'sentezleşme' olmamasıdır (1999: 20)." Anadolu Selçuklu sanatı bir Türk sanatıdır"(Kuban, 2009: 29).

Çalışmalarda kompozisyonun kaynağı, 11. yy.' dan günümüze cami mimarisine Türklerin Orta Asya'dan getirdiği en belirgin öge silindirik, poligonal ya da yıldız biçimindeki minarelerdir. "Selçuklu sanatının

cephe süslemesinde geniş yer tutan tezyini unsurların önemli bir kısmı, bazı geometrik şemalara göre oluşturulan geçmeli yıldız ve benzeri motiflerin kompozisyonuna dayanır. Bu yıldız örgü sistemleri, bitkisel motif tamamlayıcıları ile bütünleştirilir ve çokluk içinde birlik, yani vahdet imgesini vurgulayan bir görünüm kazanırlar.” (Tansuğ, 1997,24) Selçuklu mimarisinin etkileşimleri arasında Yine köken olarak Orta Asya (İslamiyet öncesi) geleneklere bağlı kule yapıları da İslam mimarisine Türklerce taşınmıştır.

“İslam sanatı nesne ya da figürleri aynen resmetmek yerine onları yorumlayıp, üsluplaştırarak, figürleri, bitki ya da çizgilerin arasına saklayarak İslam (sanatının) süslemesinin temelini oluşturmuştur. Bu yönü ile de İslam sanatı; derinlikten yüzeye, gerçekten stilizasyona yönelir. “ (Yetkin:1953 s.33).

“Selçuklu sanatı ve ikonoğrafisi üzerine yapılan araştırmalar figürlerin görünenin altında yatan pek çok anlamının olduğunu göstermiştir. Sanatı yönlendiren figürlerin görünenin ardında ki temel düşünceleri yaşadıkları kültür ve inançları ile doğrudan ilgili olmalıydı. Orta Asya’nın İslam öncesi yerli halkın kültürü, diğer yandan Anadolu Selçuklu kültür çevresi, tarikatlar ve ilişkide oldukları diğer uygarlıklar, antik çağdan beri süregelen birikimler ve onların kültürünün oluşturduğu sanat çehresi şüphesiz çok zengin bir figür dünyasını oluşturmaktaydı.” (Erbaş: 2010.453).

Mimari bezemeler açısından tuğla minare, taşıyıcı gövdeye kaplanan, mozaik pişmiş tuğlanın olanak verdiği geometrik desenlerle süslenmektedir. Bu çalışmalarda doku etkileri olarak kullanılmıştır.

Mihrapların mozaik ile bezenmesi de Selçuklu döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu ilk örnek de çalışmalarda konu elemanları ve renk üslubu olarak ortaya konulmuştur (<http://www.megap.meb.gov.tr>).

“Taş tonozların iri palmetler ve geometrik figürlerden plastik süslemeleri ile mekân çok etkili ve zengin bir ifade taşır. Çok kuvvetle belirtilmiş olan taş mihrap, adeta duvardan fışkıran iri plâstik barok palmetlerin sıralandığı ve kuvvetli silmelerin Çevrelediği çok büyük ölçüde, sade bir niş içine yerleştirilmiştir. Anadolu’da bu ölçüde ve zenginlikte tek kalan bu mihrabın bir benzeri daha yoktur.(Aslanapa, 1993: 116).

Selçuklu eserlerinin yeni konularda disiplinler arası ve felsefe arası yer bulması. Kompozisyon düzeni olarak Selçuklu eserlerindeki, coğrafya eserleri gibi eserler, çalışmalarda eserlerdeki anıtsallık konularında yansıtılarak elde edilmiştir. Mimari yapılara yansıyan sanat eserlerinin niteliği sanatçıya özgü çalışmalarla resme yansıtılmıştır (Arık, 2000).

Selçuklu sanatını çalışmalarda soyut bir yorum geliştiriyor. İslam kültür ve felsefesinin çağdaş dünya sanatına kazandırmıştır. “Selçuklu camilerinde gördüğümüz ştuk süslemeler, burada artık gelişmenin son kuvveti ile ortaya çıkmaktadır.”(Aslanapa,1993: 83).

“Selçuklularda, gerekse Osmanlılardaki türbe biçimleri eski Türk çadırı biçiminde olup, âdeta taşla inşa edilmiş bir yurt' tur. Denebilir ki Türkler atalarından kalma çadır biçimini, toprağa yerleştikten sonra kendilerine ebedi ev yapmak İçin türbe biçimine sokmuşlardır. Ayrıca yurt’ un gergin kubbesi, kapısının açılış şekli ve kordonları, taş mimarimizin önemli özelliklerini meydana getirmişlerdir (Turani,1992: 325-326).

Selçuklu eserlerinin önemi ve çağımızla ilişkileri

Selçuklu Sanatçılarının yapıtları izleyenleri düşünmeye zorlar. Bu yapıtları çok renkli soyut çalışmalarını anlamak ve öğrenmenin neredeyse tek yolu akıl ve yüreğimizi tümüyle açmakla olanaklı olabilir. Selçuklu taş işçiliği, süsleme estetiği hâkim olan ana estetik temalardır. Selçuklu sanatçısı eserlerindeki plastik tasarım ve uygulamaları denem ait temayı aktarma yolunu bulmuştur. Plastik sorunları tümüyle çözdüğü yapıtlarda kullandığı stilasyonu çok çeşitli malzemelere nasıl aktaracağını bilerek estetik problemlerini çözmüştür.

Gerçek sanat eseri sonsuza seslenir. Buna İslam sanatlarındaki arabesk motifler gibi bakan kişide sonsuza bakarken genelden yaralanmayı sanatçı ile birlikte bilmeli bir yolculuğa çıkabilmelidir. Çalışmalarda insan figürleri klasik özgü insan figürü doğuya özgü bir motife dönüştürülerek dekoratifleşmiştir. Bazı çalışmalarda kaligrafik Arap harfiyle motifleştirilerek konular oluşturulur.

Çalışmaların amacı

Bu çalışmanın amacı Güzel sanatlar eğitimi alan öğrencilerin Selçuklu kültüründen yararlanarak duvar resmi örnekleri yapabilmeleri için öneri çalışmalar geliştirmektir. Hususi amacı ise Selçuklu plastik öğelerinin modern yapıtlarda estetik açıdan dile getirilmesidir. Bu amaç için; Tasarımlarda, geometrik kompozisyonlar, bölgesel boyamalar, gibi tasarım öğeleriyle beraber geleneğin modern bir teknikle kompozisyonlara yansıtılması araştırılıp uygulanmıştır. Renklendirmede Selçuklu dönemi renkleri kullanılmış ve kültürel ve düşünsel boyutta simgeler kompozisyonlara yansıtılmıştır.

Örnekler

Tasarım

Tasarım

Tasarım

Tasarım

SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmiş kültürel belleğimizin sanat eğitiminde öğretilmesi ve öğrenci tarafından uygulanabilmesi kültürel mirasımızı koruduğu gibi içeriği dolu ve özü somut yapıtların çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle kültürel olarak Selçuklu yapıtlarının anlaşılması, yeni olanaklarla sunulması toplumsal estetiğin gelişimini sağladığı gibi estetik bir çevreye de hizmet edebilecektir.

Bu yüzden sanat eğitimi veren fakültelerde,

- 1-Sanat tarihi içinde var olan Selçuklu imge ve yapıtlarının mutlaka deneyimlenmesi gerekir.
- 2-Selçuklu yapıtlarının plastik olarak tasarım estetiği açısından incelenmesi gerekir.
- 3-Selçuklu yapıtlarının yeni yapılan tasarımlarda biçim ya da öz bakımından veyahut her iki bakımdan yapıtların kavramsal tasarımına ya da biçimsel yaklaşımda deneyimlenmesi gerekir.

KAYNAKLAR

- Erbaş, İ. (2010). *Suver'ul Kevakib Minyatürlerinin İkonografik İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi: İstanbul.
- Sözen, M., Tanyeli, U. (1999). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, 5. Basım. Remzi kitabevi: İstanbul.
- Aslanapa, O. (1993). *Türk Sanatı*, 3. Basım, Remzi kitabevi: İstanbul.
- Arik, R. (2000). *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*, İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul,
- Yetkin, S.K. (1953). *İslam Sanatı Tarihi*, Günevi Basımevi: İstanbul
- Turani, A. (1992). *Dünya Sanat Tarihi*, dördüncü basım, remzi kitabevi: İstanbul
- Kuban, D. (2009). *Batiya Göçün Sanatsal Evreler*, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları: İstanbul.
- http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul
- Tansuğ, S. (1997). *Gelenek Işığında Çağdaş Sanat*, iz yayıncılık, İstanbul.